

Alfred Schneider

GOSPODIN I ŽIVOTVORAC

Uz encikliku Ivana Pavla II. od 18. lipnja 1986.

Papa je na Duhove 1986. iznenadio svijet enciklikom o Duhu Svetomu. Iznenađenje baš i nije došlo tako iznenada. Gotovo se moglo očekivati. Ta enciklika ima široku pozadinu i dugu povijest. Izraz je vjere u Duhu Svetoga, Gospodina i Životvorca, što je Crkva ispovijeda od svojega početka. Nadovezuje se na govor Crkv.enog učiteljstva već tamo od prvoga carigradskog općeg sabora god. 381., u kojemu je svečano proglašena vjerska istina o trećoj božanskoj osobi, pa sve do dokumenata novijeg doba: Leon XIII. potkraj prošloga stoljeća cijelu encikliku posvetio je Duhu Svetom, »božanskom Daru«, Pio XII., govoreći o Crkvi, otajstvenome Tijelu Kristovu, usmjeruje pogled na Duha Svetoga, izvor i dušu njezina života, Drugi vatikanski sabor sav odiše željom da se nauka o Duhu Svetom bolje upozna i jače živi, Pavao VI. programatski je vrijeme nakon Koncila obilježio kao razdoblje dubokog studija i življe pobožnosti Duhu Svetomu, kao nastavak i nadopuna Koncila. Ivan Pavao II. obilno crpe iz velike struje Predaje. Ona u njegovim riječima iznova počinje živjeti, a u tu struju on unosi vlastito nadahnuće. Živo osjeća trenutak povijesti u kojem se nalazimo. Poznaje mu muke i probleme. Papin je govor aktualan. Prilike u svijetu potkraj drugoga tisućljeća obilježene su velikim otpadom od Boga, ali i žedu za Duhom Svetim. Posvuda se osjeća buđenje davne, izvorne, a onda zaspale duhovske svijesti. Teologija Ivana Pavla II. izrazito je trojstvena i u tome pogledu on je na liniji Drugoga vaticanskog sabora. Ova enciklika završetak je njegove trilogije: 1979. o Sinu, »Otkupitelj čovjeka«, 1980. o Ocu, »Bogat milosrđem«, i sada o Duhu Svetome, »Gospodina i Životvorca«. Papin govor ima i ekumensku dimenziju, a to on rado ističe. Nauka o Duhu Svetome zajednička je baština kršćanskog istoka i zapada, a na istoku je vrlo bogata i živa. Papa ispovijeda radost i poniznu spremnost da se zapadna Crkva obogati tom baštinom istoka. To su uvodne

misli i okvir enciklike. A sadržaj je iznenadio, neke i razočarao. Odjek na novu encikliku vrlo je raznolik. Od oduševljenog prihvaćanja do rezerve i gotovo negativne kritike. Neki su, čini se, očekivali da će Papa razviti cjelovitu nauku o Duhu Svetome, da će obogatiti teologiju, dati joj možda neki prinos. No što bi se time postiglo? Vjerojatno bismo se smirili i uspavali u intelektualnom i religioznom zadovoljstvu zbog sklada naše vjerske nauke. Papa ide drugim putovima. Zasjeo je u probleme i razotkrio neke rane naše crkvene i svjetske prilike, koje ili ne zapažamo ili ih brižno prikrivamo. Govor o Duhu Svetomu u ovome povijesnom trenutku nije ni školski traktat ni pobudno štivo, nego poziv na obraćenje.

Enciklika ima tri dijela. U prvome dijelu misao teče mirno kao meditacija o velikim Božjim djelima. Duh Sveti, Duh Oca i Sina dar je Crkvi. Iz njega izlaze i u njega se slijevaju svi Božji darovi od stvaranja preko Staroga zavjeta do Isusova života, smrti i uskrsnuća. Crkva živi u razdoblju Duha Svetoga. On je u Crkvi vidljiv, jer djeluje, vodi je, ujedinjuje, daje plodove. Djelatna prisutnost Duha Svetoga traje. Papa želi ispraviti neke uhodane predodžbe, prema kojima opipljivo djelovanje Duha Svetoga pripada razdoblju Pracrkve, dok je ona, još malena i bez iskustva, tek ulazila u povijest. Nakon što su se razvili mehanizmi njezina života takvo joj vodstvo više nije potrebno. Takvo se shvaćanje, uvjetovano različitim nesporazumima i napetostima unutar crkvenog bića, pomalo stvaralo i uvriježilo kroz povijest. S njime je Duh Sveti kao Gospodar i suvereni djelatelj života sve više padao u zaborav i postajao suvišan'. Ostalo mu je mjesto tek u sklopu oblikovanih mehanizama kao jamcu nezabludivosti i pravovjernosti Crkvenoga učiteljstva. Nasuprot tome Papa želi reći: upravo onako kao što je Duh Božji bio potreban da je vodi i nepredvidivo zahvaća u njezin život, tako je on potreban i danas. Zato mu se treba otvarati, pripremati njegov dolazak, dati se voditi. Treba promijeniti mentalitet, napustiti ustaljena shvaćanja. Prvi dolazak Duha Svetoga uvjetovan je Isusovim odlaskom. Osnovna je logika Evanđelja: »Ako ne odem, Branitelj neće doći k vama; ako pak odem, poslat ću ga k vama« (Iv 16,7). Taj zakon vrijedi i za razdoblje Crkve. Svaki novi dolazak Duha Svetoga pretpostavlja odlazak, umiranje, obraćenje. Duh Sveti već vidljivo ulazi u život Crkve. To razabiremo po mnogim znakovima. A kada Duh Sveti počne djelovati, onda se pojavljuju i drugi duhovi. Zato je Crkvi u doba novih početaka vrlo potreban dar razlučivanja duhova. Treba razlikovati učinke Duha Svetoga od onoga što izvodi »knez ovoga svijeta«. Vjerska je istina da taj »knez« postoji i djeluje. Bez nje se ne mogu shvatiti ni današnji svijet ni uloga Crkve u njemu.

Glavno iznenađenje i najveću novost donosi drugi dio enciklike, koji nosi naslov »Duh dokazuje svijetu grijeh«. Sav je sazdan na temelju jednog izgubljenog retka Ivanova Evanđelja, s kojim ni bibličari ni propovjednici nisu dosada pravo znali što da započnu. U svojem oproštajnom govoru Isus pet puta najavljuje dolazak Duha Svetoga: »bit će s vama zauvijek... ostaje s vama« (Iv 14,16), »poučavat će vas o svemu« (14,26), »svjedočit će za mene« (15,26), »upućivat će vas u svu istinu« (16,13). Srce se širi od radosne nade dok sluša ta obećanja. Malo je drukčiji ugođaj redakta što ih Papa sada stavlja u središte pažnje: »Kada on dođe, pokazat će svijetu što je grijeh, što li pra-

vednost, a što osuda: grijeh je što ne vjeruju u mene; pravednost - što odlazim k Ocu i više me ne vidite; a osuda - što je knez ovoga svijeta osuđen« (16,8-11). Teško je ove riječi otprve smjestiti u sadašnji trenutak dijaloga. To što se Papa zaustavio upravo na njima znak je njegove militantne konzervativnosti. Tako su valjda neki umovali. No, ako čovjek dublje uđe u Papinu misao, zadiviti će se kako je on upravo u ovom odlomku otkrio najljepše zvukove radosne vijesti. Ujedno je ovdje pročitao duboke zakone povijesnih tokova i dao putokaz za sudbonosne raskrsnice.

Papa najprije raščiscava pojmove »svijet«, »grijeh«, »pravednost«, »sud«. »Svijet« je, prema shvaćanju Drugoga vatikanskog sabora, cjelokupna ljudska obitelj zajedno sa stvarnošću u kojoj ona živi. Svijet je pozornica povijesti čovječanstva obilježena njegovim pothvatima, porazima i pobjedama. Kršćani vjeruju da je taj svijet, sazdan i uzdržavan Božjom ljubavlju, dospio, doduše, u ropstvo grijeha, no raspeti i uskrsnuli Krist oslobodio ga je slomivši moć zla, da bi se prema Božjem planu svijet napokon preobrazio i dospio do svoje punine (v. *Gaudium et spes* 2). »Grijeh« najprije označuje nevjeru koja je Krista osudila i razapela, a onda svu nevjeru i sve grijehe uopće, jer proizlaze iz nevjere, a razotkrivaju se na križu. »Pravednost« je slava koju Krist dobiva od Oca, da bi je na kraju dao svim spašenima. Zanimljivo je shvaćanje osude. »Osuda« je u tome da je osuđen samo knez ovoga svijeta, samo njegov grijeh. Svi se ostali grijesi razotkrivaju da bi se otkupili. Treba, dakle, osuđeni grijeh razlikovati od otkupljenoga. Božja namjera nije osuditi nego otkupiti. Božje čovjekoljublje i univerzalnost otkupljenja najjače dolaze do izražaja upravo kada se govori o osudi.

Grijeh se u povijesti razotkriva kroz apostolsku propovijed, navještaj Isusova uskrsnuća: »Obratite se i svatko od vas neka se krsti u ime Isusa Krista da vam se oprostite grijesi« (Dj 2,38). Duh Sveti kao Duh Istine daje spoznaju u grijeha, dar istinite savjesti, a kao Duh Branitelj daje sigurnost otkupljenja, dar pouzdanja po kojem čovjek može primiti oproštenje. Iz dijalektike između grijeha i otkupljenja zrači optimizam spasa. Prisutan je već i u događaju križa: pobjeda nad grijehom izvedena je po najvećemu grijehu, ubojstvu Sina Božjega. Najvećoj krivnji ljudi odgovara najveća ljubav u Otkupiteljevu srcu. Taj optimizam čovjeku ne može dati njegova savjest. Ona ga ne može smiriti niti otkupiti, nego samo Duh Istine koji istražuje Božje dubine. Razotkrivajući kroz propovijed Evanđelja grijeh na Golgoti, Duh razotkriva svaki grijeh, na svakome mjestu, u svakome povjesnom trenutku. Sve se razotkriva da bi sve bilo otkupljeno, spašeno.

Papa sada ide na korijene grijeha. Prvi grijeh, neposluh Adamov, korijen je svih kasnijih grijeha. Njemu je nasuprot Kristov posluh. Žarište grijeha, prisutno u svakom grijehu i u svakom grešniku jest želja »spoznati dobro i zlo« (v. Post 3,5 si.), samostalno odrediti granicu između dobra i zla. To znači prekoračiti granicu stvorene osobe. Čovjek je osoba, to je njegova veličina. Čovjek je stvorenje, to je njegova granica. Prelazeći tu granicu, čovjek se otvara ocu laži, a zatvara istini. Iskrivljuje istinu prikazujući Boga kao neprijatelja svoje sreće: »zna Bog da će vam se oči otvoriti«. Nepovjerenje prema Bogu u srži je svakoga grijeha. Kroz povijest će se, prema Augustinovoj riječi, očitovati kao »amor sui usque ad contemptum Dei«, »ljubav prema sebi

sve do prezira Boga«. Konkretizacija su toga prezira svi pokreti do današnjeg dana koji proglašavaju Božju smrt i time pripremaju čovjekovu smrt.

Koji je najdublji izvor dijalektike: grijeh počinjen - razotkriven - otkupljen? Najdublji joj je izvor bol u Bogu dok čovjek griješi i zbog grijeha pati i propada. Teologija i kerigma jedva se usuđuju govoriti o Božjoj boli. Origen ju je davno spomenuo, neki noviji teolozi odvažili su se na to područje. Papa je stavlja u središte svojega promatranja i nalazi u njoj ključ otkupljenja. Kako je moguće da pati Bog koji je savršen, neizmjeran, nepromjenljiv? Kakva je to patnja? Sigurno ne poput naše, koja izvire iz ograničenosti, nesavršenosti, sebičnosti uvrijeđenoga. Ali u dubinama Presvetog Trojstva mora da postoji neki tajanstveni a stvarni odraz onoga što se ovdje na zemlji zbiva po grijehu. Mi ga ne možemo drukčije nazivati nego bol. Sveto pismo sluti tu bol pa veli na svoj antropomorfni način: »Jahve se pokaje i u svom srcu ražalosti što je načinio čovjeka na zemlji« (Post 6,7). U čovjeku Isusu Božja bol dobiva ljudski izraz: »Zao mi je naroda« (Mt 15,32; Mk 8,2). Tu bol možemo nazivati i milosrđem. Milosrđe u čovjekovu srcu proizvodi bol zbog patnje ljubljenoga bića. Duh je Sveti ljubav Oca i Sina. Po njemu se iz Boga izliva novi val ljubavi kada vidi čovjekov grijeh i patnju. Patnja se zbog grijeha razlila svemirom. Suh Sveti svemirsku bol prelijeva ljubavlju i pretvara je u sredstvo otkupljenja. To se događa u Kristovoj žrtvi, gdje »vječni Duh« (v. Heb 9,14) spaljuje žrtvu neokaljanog Jaganjca, kao što je vatra u Starome zavjetu spaljivala žrtve što su ih prinosili ljudi. Neizrecivo je otajstvo otkupiteljske ljubavi Božje: u Kristu trpi Bog, kojega je njegov stvor odbio; iz dubine te boli, a to znači posredno iz dubine samoga grijeha djeluje ljubav koja svladava grijeh i vraća čovjeku zajedništvo s Bogom. Grijeh je stvarnost i treba ga nazvati pravim imenom, razotkriti. Ali upravo pri tom objavljuje se i djeluje stvaralačka Božka ljubav. Ritam je jednostavan, a opet nedokučiv: grijeh - patnja - bol u Bogu - izljev ljubavi - otkupljenje. Grijeh je donio patnju, a Duh ljubavi, dolazeći iz dubine božanstva, pretvara tu patnju u izvor života.

Sve se to događa u čovjekovoj savjesti. U savjesti se čovjek spašava po krvi Janjetovoj. Savjest je intimno središte, čovjekova jezgra. Tu je on sam s Bogom, tu mu čuje glas. Savjest je čovjekova glavna sposobnost, njegova najveća moć. Ali savjest nije autonomna. Podvrgnuta je Bogu, Božjemu glasu, objektivnoj normi, koja je iznad savjesti. Savjest je izvrgnuta utjecaju grijeha, a grijeh je podvrgnut jačoj sili otkupljenja. Nema mjesta fatalizmu grijeha kada se radi o savjesti, pa ni onda kad se u nju ugniježdio grijeh. Pobjeda nad grijehom ostvaruje se kroz »napor savjesti«. Taj napor uključuje neke korake: spoznati svoje zlo - odvratiti se od grijeha - uspostaviti istinu. Iz dubine čovjekova bića dolazi mu u pomoć sud što ga nazivamo grižnja savjesti. Ta je grižnja odraz boli koju Bog osjeća kad čovjek griješi i pati zbog grijeha. U naporu savjesti susreću se Duh Sveti i čovjek na putu obraćenja i spasenja.

Na kraju drugoga dijela Papa upozorava da se otkupljenje ne ostvaruje automatski. Čovjek je slobodan i ima mogućnost da ga odbije. Bog razotkriva grijeh da bi ga oprostio. No Sveto pismo govori o grijehu koji se ne oprašta: »Pohulili tko na Duha Svetoga, nema opraštanja dovijeka« (Mk 3,29).

Strašna je to mogućnost. Ne sastoji se u riječima protiv Duha Svetoga nego u nespremnosti da se primi spas, da se izloži razotkrivanju grijeha. Protiv Duha Svetoga griješi čovjek koji se poziva na svoje pravo da ustraje u zlu, a obraćenje sam sebi prikazuje kao nepotrebno i besmisleno. Kad se govori o grijehu protiv Duha Svetoga, potreban je veliki oprez. Uvijek valja imati pred očima četiri elementa koja su prisutna pri tom grijehu: 1. sastoji se u radikalnom odbijanju obraćenja, 2. u odbijanju približavanja izvorima spasenja, 3. ti izvori ipak ostaju otvoreni, 4. Duh Božji ima neograničenu vlast da crpe iz njih. Gubitak osjećaja za grijeh grijeh je ovoga stoljeća. Proizlazi iz gubitka osjećaja za Boga, jer grijeh se ne može shvatiti iz čovjeka sama. Ovom vremenu treba izmoliti dar istinite i osjetljive savjesti. Treba moliti da ne otupi osjećaj za dobro i zlo. Obadvoje je dar Duha Svetoga. Zato »Duha ne trnite« (1 Sol 5,19) i »ne žalostite Duha Svetoga Božjega« (Ef 4,30). Čitavoj Crkvi Papa stavlja u srce žarki vapaj, molitvu, da grijeh protiv Duha Svetoga ne poraste, da se savjesti otvore, da raste spremnost za primanje poticaja Duha i plodova obraćenja.

Treći je dio enciklike u znaku pripreme za prijelaz iz drugoga u treće tisućljeće. Godina 2000. nije tek kalendarska konvencija, nego jubilej, sjećanje na događaj utjelovljenja Sina Božjega. Taj je događaj središte povijesti, punina vremena, trenutak prožet Božjom puninom, pun Boga usred krvave, lutalačke, tjeskobne, prazne povijesti. Djelo utjelovljenja vrhunac je darovane ljubavi Božje, izvedeno silom Duha Svetoga (usp. Lk 1,35), a on je ljubav u osobi. Po utjelovljenju svojega Sina Bog se priopćio čitavome kozmosu, jer Krist je prvenac svega stvorenoga (v. Kol 1,15). Sjedinjenje čovjeka i svemira s Bogom dogodilo se i neprestano se događa. Može se izljevom punine Duha Svetoga snažno dogoditi i sada dok očekujemo i slavimo jubilej Kristova dolaska. Ponuda ove punine svuda je prisutna, u zraku je. Povjerenje da će se dogoditi najveće je nadahnuće ove enciklike, možda i čitava pontifikata Ivana Pavla II. On sve poziva da se pripreme za jubilej i tako ubrzaju Božji dolazak. Glavne linije pripreme pokazuje nam njegov prvi dolazak: Duh Sveti osjenio je krilo Djevice nakon što je njezino srce učinio savršeno poslušnim. Tada joj se Bog mogao i tjelesno priopćiti, a po njoj i svijetu. Po Marijinoj poslušnosti Bog je ušao u povijest. Poslušnošću vjere čovjek se otvara Bogu koji se priopćuje. Rast u vjeri po Marijinu primjeru pod vodstvom Duha Svetoga - to je geslo Crkve za iduće razdoblje. Papa kao da je čitavoj Crkvi započeo davati duhovne vježbe od 14 godina da bi je pripremio za jubilej i ubrzao preobražaj svijeta u Duhu Svetomu. U sklopu te pripreme on ističe potrebu klanjanja Bogu u duhu i istini. Po klanjanju čovjek se otvara Duhu Božjemu i tako uranja u otajstvo trojedinog Boga. Bog je duh i zato neizmjereno nadilazi sve stvoreno. Ali je po Duhu Svetomu neizrecivo blizu svim stvorenjima, bliže nego svijet i čovjek sam sebi. Prožima svijet iznutra. *Intimior intimo meo. Bliži mi je od mene sama.*

Ova vizija izgleda kao san, a zapravo je stvarnost jača od naše jave. Papa je realist. Upozorava na tragiku susreta između Boga i čovjeka. Svaki Božji silazak u svijet nailazi na otpor. »Ovaj je postavljen za znak kome će se protiviti« (usp. Lk 2,34). Suprotnost između Boga i svijeta ima ontičku dimenziju, temelji se na razlici bitka: Bog je duh i nevidljiv, svijet je materijalan, vidljiv.

Ta suprotnost, utemeljena u samome biću, postaje sukob kada grijeh zavlada ljudskim srcem. U čovjekovu srcu »tijelo žudi protiv Duha, a Duh protiv tijela« (usp. Gal 5,17). Prema svjedočanstvu svagdašnjeg iskustva, u nama se isprepliću napetost između duše i tijela sa sukobom između Duha i tijela i razdiru nas. U toj nejasnoj igri i borbi između svjetla i mraka nije nam lako shvatiti same sebe, vrednovati i usmjerivati korake. Čovjek je tijelo, jer je materialno biće i kao takav od Boga je stvore, ljubljen, otkupljen, ali je u čovjeku prisutno i »tijelo« kako ga shvaća Biblija, a to znači neposlušnost prema Bogu. U tome je kob. Sukob između tijela i Duha izaziva još jednu suprotnost: između života i smrti. Djela tijela vode u smrt (v. Rim 8,13; Gal 5,21). Zato pripravi za dolazak Duha Svetoga pripada i ovo: živite po Duhu, suzbijajte djela tijela. »Koji su Kristovi razapeše tijelo svoje sa strastima i požudama« (Gal 5,24).

Konflikt u čovjekovu srcu ima i vanjsku dimenziju koja se na razini povijesti očituje u kulturi, civilizaciji, filozofiji, ideologijama, političkim programima. Najviši mu je izraz teoretski i praktički materijalizam. Teoretski kao sistem ideja, praktički kao metoda u tumačenju i vrednovanju činjenica i usmjeravanja života. Ima različitih vrsta materijalizma, ali su u svojoj biti uvijek ateistički jer cjelokupnu stvarnost shvaćaju isključivo kao materiju. Zato suzbijaju religiju kao iluziju i nastoje je iščupati iz društva i ljudskih srdaca. Materijalizam je dosljedni razvoj sukoba o kojemu govori Pavao: »tijelo žudi protiv Duha«. No konflikt ide u oba smjera jer i »Duh žudi protiv tijela«. Tko želi živjeti po Duhu i primiti plodove Duha taj mora suzbijati zahtjeve tijela sa svim njegovim nutarnjim i vanjskim težnjama, najprije u sebi, a onda i u njegovim povijesnim ideološkim oblicima. Treba jasno reći i pokazati da materijalizam kao idejni sustav u svim svojim oblicima prihvaća smrt kao konačni svršetak čovjekove egzistencije. Sve što je materija smrtno je. Ako je čovjek samo »tijelo«, smrt je za njega nepremostiva granica i njegov definitivni svršetak. On je »bitak za smrt«. Današnja prirodosnanstvenotehnička, visoko razvijena civilizacija puna je očitih znakova smrti: utrka u naoružanju, opasnost od samouništenja; gaženje i nasilno oduzimanje ljudskoga života, bijeda i glad, terorizam itd. Na pozadini tih znakova smrti diže se, međutim, sve jači zov za Duhom koji daje život. Taj zov izlazi iz razočaranja, očaja, nade. No osim nesigurne nade, postoji i kršćanska sigurnost da Duh puše gdje hoće i da već posjedujemo prvine Duha dok zajedno s njime uzdišemo očekujući otkupljenje svojega tijela.

U pripremi za veliki jubilej programatskim pozivom Ivan Pavao II. želi naglasiti težnju Duha da se čuje njegov glas, koji i danas odzvanja kao što je odzvanjao u noći prvog adventa s obećanjem: »svako će tijelo vidjeti spasenje Božje«. Sukob između Duha i tijela prati svako Božje samopriopćenje, a katkada poprima dramske razmjere, pa treba računati s porazima. No Crkva čvrsto vjeruje da je u tom sukobu i u svim porazima na djelu nadmoćna sila Duha Svetoga i jamstvo Božjega spasiteljskog dolaska. Program je konkretan: dok idemo u susret dvijetisućitoj obljetnici Kristova rođenja, treba nastojati da što više ljudi iskrenim predanjem sama sebe Bogu opet pronađu sebe da se društvo i pojedinci oslobode različitih prisila i robovanja, pa da na prijelazu u treće tisućljeće doživimo novo dozrijevanje čovječanstva. Posla-

nje je Crkve u tome trenutku da čitavim svojim bićem bude sakrament, znak i sredstvo sjedinjenja čovjeka s Bogom i jedinstva ljudskoga roda. Crkva treba da bude mjesto na kojem se susreću Bog i čovjek, te da se u korijenima ljudskoga roda uspostavi sveopće jedinstvo.

Enciklika završava pozivom na molitvu. »Duh i Zaručnica govore: Dođi!« (Otk 22,17). Molitva je najizvorniji i najjednostavniji način kojim se ostvaruje i objavljuje prisutnost Duha Božjega. Gdje god ljudi mole, na svim prostorima i u svim vremenima, tu je prisutan Duh Sveti. U neizrecivu obilju životnih okolnosti on po molitvi diše u srcima ljudi. Molitva je glas onih koji nemaju glasa. U molitvi je prisutan Kristov vapaj (v. Heb 5,7). Ovome našem teškom vremenu nadasve je potrebna molitva. Uvijek je bilo ljudi koji su shvaćali važnost molitve. Danas je sve više onih koji mole pojedinačno, u skupinama i pokretima. To je znak koji ulijeva nadu. Raste svijest da je čovjek unatoč svem svojem napretku ugrožen rasapom, a da je spas u molitvi. Po molitvi Crkva se vraća na mjesto svojega rođenja, u dvoranu u kojoj je zajedno s Marijom zazivala Duha Svetoga i čekala njegov dolazak. Marija je i danas prisutna u Crkvi. Kao Djevica po svojoj vjernosti i kao Majka po svojoj plodnosti ona je nadahnuće i uzor Crkve moliteljice. Crkva Zaručnica zajedno s Marijom neprestano u Duhu zove: Dođi!

Ovaj prikaz nošen je neskrivenom namjerom da čitatelja potakne na čitanje i proučavanje enciklike o Duhu Svetome. No uz poticaj potrebna su dva upozorenja: s obzirom na izvore i s obzirom na metodu. Čitatelj će pri tom studiju doživjeti plodove Duha ako je i sam na izvorima kojima se služi Papa, a i njemu su dostupni. To je osobna molitva Duhu Svetome i čitanje Svetoga pisma. Papa obilno crpe iz Svetoga pisma, navodi ga, povezuje tekstove, međusobno ih obasjava. Može ga pratiti samo onaj koji živi u istom ozračju. Bez toga mu enciklika neće mnogo kazati. Što se tiče metode, tom poslu treba posvetiti vremena. Papa pokazuje da ima vremena za ono što razmatra i navješćuje. Stil mu nije školski sažet, nije odmah pregledan. Pogled mu kruži oko pojedinih istina, promatra ih s različitih strana, udaljuje se i opet vraća na njih i tek tako im sve više otkriva otajstvenu dubinu i životnu širinu. A za to treba vremena. No isplati se.